

NUTEISTŪJŲ VAIKINŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ REIKŠMĖS SUBJEKTYVUS VERTINIMAS IR JŲ POŽIŪRIS Į SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMĄ PATAISOS NAMUOSE

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinės politikos fakultetas
Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Elektroninis paštas vida.gudzinskiene@mruni.eu

Živilė Barkauskaitė-Lukšienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinės politikos fakultetas
Socialinio darbo katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Elektroninis paštas zivilė.barkauskaite@mruni.eu

*Pateikta 2013 m. rugsėjo 10 d.
Parengta spausdinti 2013 m. lapkričio 7 d.*

doi:10.13165/SD-13-12-2-07

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamas nepilnamečių, atliekančių bausmę pataisos namuose, socialinių įgūdžių subjektyvus vertinimas. Socialiniai įgūdžiai – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, susijusi su gebėjimu prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, su gebėjimu susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis. Socialinių įgūdžių ugdymas padeda lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, veiksmingai spręsti konfliktines situacijas, atsispirti neigiamiems poveikiams ir kt. Neišugdyti socialiniai gebėjimai apsunkina asmens integraciją į visuomenę, mažina jo galimybes dalyvauti ir daryti įtaką visuomeniniam gyvenimui.

Straipsnio tikslas – pateikti socialinių įgūdžių apibrėžtį ir atskleisti nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvų vertinimą, jų požiūrį į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose ir nuostatas gyventi socialiai. Straipsnyje pabrėžiama, kad nepilnamečiai, atliekantys bausmę pataisos namuose, teigiamai vertina socialinių įgūdžių ugdymą laisvės atėmimo vietoje, įžvelgia turimų socialinių įgūdžių pranašumus. Nuteistieji vaikinai supranta ir pripažįsta, kad socialiniai įgūdžiai padeda jiems sutarti ir su pataisos namų administracija, ir su bendraamžiais. Tyrimu nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose bausmes atliekantiems vaikiniams vykdomos programos padeda įgyti socialinius įgūdžius. Tačiau beveik dešimtadalys nepilnamečių, atliekančių bausmę pataisos namuose, nėra nusiteikę gyventi socialiai; jie pažymėjo, kad nenori įgyti socialinių įgūdžių, nes jiems to nereikia. Tyrimas atskleidė, kad daugiau nei pusė tiriamųjų, subjektyviai vertindami savo agresyvumą iki teistumo, save vertino kaip mažiau agresyvius nei patekus į pataisos namus; iki patekimo į pataisos namus agresyvesni buvo beveik ketvirtadalys jaunuolių.

Reikšminiai žodžiai: nepilnamečiai, atliekantys bausmę, socialiniai įgūdžiai.

Įvadas

Socialiniai įgūdžiai įgyjami bendraujant, tiesiogiai kontaktuojant su išoriniu pasauliu. Bausmę atliekantys nepilnamečiai dažnai stokoja socialinių įgūdžių, nes jų artimiausioje aplinkoje stingsa pozityvaus socialinio elgesio pavyzdžių. Taigi, socialiniai įgūdžiai tampa svarbiu veiksmu siekiant socializuoti socialiai pažeistą vaiką, nes šių įgūdžių ugdymas padeda išvengti įvairių deviacijos apraiškų tolesniame individo elgesyje.

Išnagrinėjus mokslinius šaltinius, susijusius su agresyvaus elgesio paauglių socialinių įgūdžių ugdymu, galima daryti išvadą, kad dauguma autorių: Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (1996), Gudžinskienė (2011) ir kiti, sutinka, kad ugdant agresyvių paauglių socialinius įgūdžius reikia atsižvelgti į jų poreikius, sukurti saugią aplinką, išiaiškinti neigiamus reiškinius, turinčius įtakos paauglių agresyvumui. Pasak Gudžinskienės (2011), reikia ugdyti agresyvių paauglių bendravimo, bendradarbiavimo įgūdžius, taip pat mokyti juos atpažinti savo poreikius, konstruktyviai spręsti konfliktus, mokyti priimti teisingus sprendimus arba reikšti savo jausmus. Socialiniai įgūdžiai padeda asmeniui prisitaikyti prie socialinės grupės ir visuomenės, kuriai jis priklauso, elgtis pozityviai, veiksmingai susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis (Gudžinskienė, Gedminienė, 2011; Railienė, Gudžinskienė, 2012). Taigi, tokie įgūdžiai jauniems žmonėms padeda išlaikyti psichinę sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai jie susiduria su gyvenimo realijomis (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996; Bulotaitė, Gudžinskienė, 2004; Sodian, Frith, 2008).

Socialiniai įgūdžiai moksliniuose tyrimuose grupuojami į esminius socialinius įgūdžius, kurie stiprina sveikatą ir gerovę (pvz., sprendimų priėmimas, kūrybiškas mąstymas, efektyvus bendravimas), bei situacinius socialinius įgūdžius (pvz., pasipriešinimas bendraamžių spaudimui) (Gambrill, 1995; Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996). Individas, išsiugdęs socialinius įgūdžius, geba prisitaikyti prie nuolat kintančios socialinės aplinkos, pasirinkti sveiką gyvenimo būdą, kūrybiškai bendrauti ir efektyviai spręsti konfliktus, bendradarbiaujant siekti bendrų visuomeninių tikslų (Gresham, Sugai, Horner, Quinn, McInerney, 1998). Apie nepilnamečių nusikalstamumą, veiksmus, darančius įtaką nusikalstamam nepilnamečių elgesiui, rašė daugelis autorių. Neigiamą smurto televizijoje poveikį nepilnamečiams pateikė Kiškis (2004). Atas (2007), Dapšys, Čepas (1998), Heibutzki (2012) ir kiti tyrė nusikalstamumo tendencijas,

pateikė jų analizę, apibūdino kokybinių ir kiekybinių nepilnamečių nusikalstamumo rodiklių pokytį. Darbo autorėms nepavyko rasti tyrimų, analizuojančių bausmę pataisos namuose atliekančių nepilnamečių socialinių įgūdžių raišką ir jų ugdymą(si).

Tyrimo **problema** – nepilnamečiai, esantys tardymo izoliatoriuje ir atliekantys bausmę pataisos namuose, stokoja socialinių įgūdžių, dauguma jų yra augę nepilnose, nedarniose šeimose, kuriose trūksta socialinių įgūdžių. Dažnai tokios šeimos gyvena asocialų gyvenimą, tad jose augusių nepilnamečių nuostatos gyventi socialų gyvenimą, atlikus bausmę, yra netvirtos.

Tyrimo tikslas – pateikti socialinių įgūdžių apibrėžtį ir atskleisti nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvų vertinimą, jų požiūrį į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose bei nuostatas gyventi socialiai.

Tiksliui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Pateikti socialinių įgūdžių apibrėžties apžvalgą ir atkleisti socialinių įgūdžių turėjimo reikšmę individui;
2. Ištirti nepilnamečių subjektyvų socialinių įgūdžių įsivertinimą, jų požiūrį į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose bei jų socialaus / asocialaus elgesio raišką pataisos namuose.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė: metaanalizė, lyginimas, apibendrinimas; anketinė apklausa raštu, duomenų analizė, lyginimas, apibendrinimas. Anketine apklausa raštu buvo siekiama išsiaiškinti nepilnamečių, atliekančių bausmę pataisos namuose, socialinių įgūdžių subjektyvų įsivertinimą, požiūrius į socialinių įgūdžių pataisos namuose ugdymą, į agresyvių paauglių ugdytinus socialinius įgūdžius bei gyvenimo iki patenkant į laisvės atėmimo vietą ypatumus ir dabartinius ryšius su artimaisiais.

Tyrimas buvo atliekamas Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose 2012 m. sausį–kovą. Apklausiai vykdyti nepilnamečiai buvo suskirstyti į grupes po 20 asmenų, pateikta 120 anketų. Tinkamai užpildytos buvo 102 anketos (tyrimo metu bausmę atliko 137 nuteistieji, tačiau 17 nesutiko dalyvauti tyrime). Laikantis pagrindinių tyrimo etikos principų, prieš anketinę apklausą respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu ir tyrimo rezultatų panaudojimu, gauti respondentų žodiniai sutikimai dalyvauti tyrime, garantuotas anonimiškumas.

1. Socialinių įgūdžių apibrėžties apžvalga

Socialiniai įgūdžiai skirtingų mokslininkų neretai įvardijami skirtingai, tačiau visi neabejotinai pabrėžia, kad socialiniai įgūdžiai yra labai svarbūs ir reikšmingi kasdienybėje. Vienas pirmųjų socialinių įgūdžių apibrėžimų yra siejamas su gebėjimu užmegzti ryšius ir palankių tarpasmeninių santykių palaikymu. Hargie, Saundersas, Dicksonas (1987) bei Combsas, Staby (1997) teigia, kad socialiniai įgūdžiai – gebėjimas užmegzti ryšius ir sąveikauti priimtinais būdais – reikalingi palankiems tarpasmeniniams santykiams palaikyti. Fosteris, Ritchei (1979), Kelly (1982) socialinius įgūdžius apibūdina kaip išmoktas reakcijas, kuriomis siekiama gauti didžiausią teigiamą pastiprinimą socialinėse situacijose bei užtikrinti pozityvią sąveiką. Greshamas (1981), McGuire, Priestley (1981) nurodo, kad socialiniai įgūdžiai – tai poelgiai, lemiantys efektyvų bendravimą ir bendradarbiavimą bei padidinantis teigiamo pastiprinimo būtinybę ir sumažinantys bausmės tikimybę. Scheideris, Rubinas, Ledinghamas (1985), apibrėždami socialinius įgūdžius, pabrėžia gebėjimą kurti teigiamą psichologinį klimatą, kokybiškai atlikti socialinius vaidmenis. Argyle (1981) Youngas, Westas (1984), Shlundtas, McFallas (1985), Greshamas, Elliotas (1987) išplėtė socialinių įgūdžių sampratą ir juos apibūdino

kaip adaptyvų ir adekvatų elgesį, kurio efektyvumas pripažįstamas ne tik paties, bet ir kitų individų – t. y. socialiai kompetentingas elgesys, kuris padeda įgyvendinti užsibrėžtus tikslus ir kurio pasekmės yra socialiai pageidaujamos (pagal Šniras, Malinauskas, 2006).

Pasak Vosylienės (2009), Gudžinskienės (2010), socialiniai įgūdžiai – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, kuri yra susijusi su aplinkiniu elgesiu. Tai gebėjimas prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis. Socialinių įgūdžių teorija teigia, kad nors tam tikras individo elgesys yra jo asmeninio, socialinio bei aplinkos veiksnių sąveikos rezultatas, vis dėlto jis daugiausia priklauso nuo paties.

Pagrindiniai ir svarbiausi įgūdžiai, kurie yra reikalingi kasdienybėje ir beveik visose gyvenimiškose situacijose, ir yra esminiai (Gudžinskienė, 2010). Socialiniai įgūdžiai, kurių prireikia tam tikrais ir ypatingais gyvenimo atvejais, yra situaciniai. Doroviniai socialiniai įgūdžiai – tai įgūdžiai, susiję su visuomenės priimtų normų ir taisyklių laikymusi, tai dorovės pagrindas (Gibbons, Ebbeck, Weiss, 1995).

Greshamas (2002) apibrėžė socialinius įgūdžius kaip socialiai priimtina elgesį, kuris leidžia žmogui veiksmingai bendrauti išvengiant nepriimtinos žmonių reakcijos ir lemiantis pripažinimą arba populiarumą, žmonių nuomonę apie poelgį. Minėtasis autorius pateikia esmines prielaidas, padedančias suvokti socialinių įgūdžių apibrėžtį:

1. Socialiniams įgūdžiams priskiriami konkretūs verbaliniai ir neverbaliniai, nuo situacijos priklausantys poelgiai, kuriems įtakos turi tam tikros aplinkos ypatybės, poreikiai ir lūkesčiai;
2. Socialiniai įgūdžiai savo prigimtimi susiję su sąveika, lemiančia veiksmingus ir tinkamus poelgius; jų raiška susijusi ir su gebėjimu inicijuoti sąveiką, ir su reakcija į kitų elgesį;
3. Socialiniai įgūdžiai įgyjami mokantis, t. y. stebint, atliekant pagal pavyzdį, pakartojant ir gaunant atsakomąją reakciją (pagal Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009).

Pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje, švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose kalbama apie būtinybę ugdyti socialinius vaikų įgūdžius. Tinkami socialiniai įgūdžiai, įgyti vaikystėje, turi įtakos tolesniam individo gyvenimui. Vaikas socializuojasi skirtingais būdais: kreipia dėmesį į nurodymus, pamokymus, patarimus, analizuoja savo elgesio padarinius, stebi, kaip elgiasi kiti, kaupia patirtį, laikosi numatytų taisyklių, stengiasi išvengti bausmių, pageidauja būti skatinamas ir pan. Mokėjimas bendrauti, savikontrolė, tinkamas elgesys, jausmų suvokimas ir gebėjimas įveikti stresą – visa tai galima apibūdinti kaip pagrindinius socialinius įgūdžius, kurie vaikui turi būti išugdomi. Nuo jų priklauso vaiko elgesys, orientuotas ne tik į save, bet ir į jį supančią aplinką.

Socialiniai įgūdžiai, pasak Raudeliūnaitės (2007), skirstomi į: santykio su savimi, santykio su kitais, santykio su veikla bei dorovinius socialinius įgūdžius. Santykio su savimi įgūdžiams priskirtini savęs pažinimas, savęs vertinimas bei savikontrolė, kurie autorės įvardijami kaip intrapersonaliniai įgūdžiai. Kalbant apie santykį su kitais pabrėžtini kontakto užmezgimo, verbalinio ir neverbalinio kontakto, tarpusavio sąveikos sukūrimo ir problemų sprendimo įgūdžiai, kuriuos autorė apibrėžia kaip interpersonalinius. Autorė santykiui su veikla išskiria veiklos organizavimą, palankios veiklos atmosferos kūrimą, veiklos rezultatų vertinimą, kuriuos įvardija kaip veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžius (Raudeliūnaitė, 2007).

Visi minėtieji socialiniai įgūdžiai ypač svarbūs besiformuojančiai asmenybei, nes jie susiję su asmens gebėjimu suprasti ir kontroliuoti save, savo jausmus, veiksmus ir mintis; jie būtini bendraujant ir bendradarbiaujant su aplinkiniais; būtini tam, kad įvairiose situacijose žmogus galėtų elgtis atsakingai. Ugdant vaikų socialinius įgūdžius rekomenduojama remtis speciali-

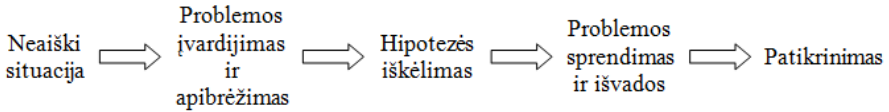
zuotomis programomis, kurios orientuotos į pagalbą vaikui, šeimai, mokyklai. Į ugdymo procesą diegiamos programos skatina bei stiprina bendravimą tarp suaugusiųjų ir vaikų.

Daugelis mokslininkų, nagrinėjančių socialinius įgūdžius, išskiria šiuos komponentus (gebėjimus):

- *Savęs pažinimas* – gebėjimas pažinti ir įvertinti save, savo charakterį, stipriąsias ir silpnąsias puses (Bulotaitė, Gudžinskienė, 2004) ir / ar *savęs supratimas*, t. y. gebėjimai atpažinti jausmus – emocinė savivoka; teisingai įvertinti savo stiprybes; pasitikėti savimi (Goleman, 2008);
- *Savęs valdymas* – gebėjimai valdyti emocijas, kontroliuoti stresą, impulsus; motyvuoti save įveikti sunkumus; nustatyti ir stebėti asmeninių ir akademinų tikslų pažangą; emocinė kontrolė; pasitikėjimas kitais; sąmoningumas; prisitaikymas; tikslų siekimas; iniciatyvumas (Goleman, 2008) ir / ar *emocijų valdymas* (empatija, streso įveikimas ir pan.) – savo ir kitų žmonių emocijų supratimas bei žinojimas, kaip jos veikia elgesį bei sveikatą (Gailienė ir kt., 1996; Bulotaitė, Gudžinskienė, 2004);
- *Socialinis supratimas* – gebėjimai suvokti aplinką, stebint kitus; pripažinti individualius ir grupinius skirtumus bei panašumus; kitų jausmų supratimas; organizacinis sąmoningumas (Goleman, 2009);
- *Efektyvus bendravimas* – gebėjimas užmegzti ir išlaikyti pozityvius ryšius su aplinkiniais; išreikšti save verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais kultūrai ir situacijai (Gailienė ir kt., 1996), arba santykių vadyba – gebėjimai inicijuoti bendravimą; atsispirti netinkamam socialiniam spaudimui; konstruktyviai valdyti konfliktus (Goleman, 2009);
- *Sprendimų priėmimas (kūrybiškas, kritinis mąstymas)* – gebėjimai analizuoti informaciją bei patyrimą, nagrinėti alternatyvius sprendimus ir jų pasekmes; priimti racionaliausią bei optimaliausią sprendimą (Bulotaitė, Gudžinskienė, 2004).

Sparčiai kylančios vaikų socialinės problemos patvirtina vaikų socialinių gebėjimų ugdymo svarbą. Socialinių įgūdžių ugdymas leidžia išvengti įvairių deviantinio elgesio apraiškų, pakeisti netinkamą elgesį tinkamu, pasiruošti gyventi savarankiškai. Jį ugdyti ypač svarbu ankstyvame vaiko amžiuje. Kiekvienas vaikas turi gebėti susidoroti su kasdienio gyvenimo reikalavimais ir iššūkiais, todėl reikia formuoti ir ugdyti tokius socialinius įgūdžius (Kemerienė, Mazūrienė ir kt., 2001). Moksliniai tyrimai parodė, kad socialinių įgūdžių bei adaptyvaus elgesio ugdymas padeda lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, efektyviai spręsti konfliktines situacijas, atsispirti neigiamiems poveikiams (Garrick, Lauren, 2003). Neišugdyti socialiniai gebėjimai apsunkina asmens išiliejimą į visuomenę, mažina jo galimybes dalyvauti ir daryti įtaką visuomeniniam gyvenimui. Todėl ugdymo procese ypatingas vaidmuo tenka ugdytojams, besirūpinantiems vaikų socialinių gebėjimų ugdymu, socialinių gebėjimų ugdymo modelių ir programų paieška ir tobulinimu (Motiejūnaitė, Žadeikaitė, 2010).

Pasak Bulotaitės (2009), formuojant šiuos socialinius įgūdžius, galima padėti vaikams tapti psichologiškai atspariems ir ateityje išvengti daugelio problemų. Socialinių įgūdžių ir gebėjimų supratimas bei jų lavinimas turi rasti formuojantis asmenybei, jai bręstant, t. y. pradendant ikimokyklinėse įstaigose bei tęsiant bendrojo lavinimo mokyklose, gimnazijose ir kitose švietimo sistemėse. Socialinių įgūdžių ugdymas yra labai svarbus procesas siekiant padėti vaikų dienos centrų lankytojams suvokti problemines situacijas, mokyti juos ne tik konstruktyviai mąstyti, bet ir veikti. Pagrindiniai socialinių įgūdžių lavinimo užsiėmimo procesai gali būti vertinami pagal J. Dewey pateiktą problemos sprendimo metodą:



1 pav. Problemos sprendimo metodo schema (pagal Duoblienė, 2009)

Fig. 1. The method scheme of problem solution (Duoblienė, 2009)

Socialinis darbuotojas, atlikdamas vieną iš savo vaidmenų – ugdytojo, tokių užsiėmimų metu stengiasi su vaikais kartu aptarti konstruktyvius, efektyvius bendravimo ir bendradarbiavimo būdus, įvairų jų elgesį skirtingose situacijose. Grupinio užsiėmimo metu vaikai lengviau bendrauja, nes mato, kad jie ne vieni apie tai kalba, kad jų grupėje yra ir daugiau asmenų, kuriems kyla tokių klausimų.

Socialinių įgūdžių ugdymas pataisos namuose yra viena iš korekcinio elgesio, santykių, vertybių atkūrimo, suteikiant galimybę nepilnamečiams veiksmingiau resocializuotis bei adaptuotis visuomenėje atlikus bausmę, galimybių. Socialinės integracijos į visuomenę skyrius, esantis Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose, rengdamas nepilnamečius nuteistuosius integruotis į visuomenę jiems atlikus bausmę, įgyvendina ir vykdo gyvenimo įgūdžių ugdymo programą, kuri susideda iš aštuonių modulių: „Savimonė“, „Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai“, „Poreikiai, pareigos ir atsakomybė“, „Tėvystės įgūdžiai“, „Rizikos situacijos“, „Kasdienės situacijos“, „Sveikos gyvensenos nuostatos ir gebėjimai“ bei „Darbo paieška ir įsidarbinimo galimybės“. Šia programa siekiama suteikti informaciją bei išugdyti įgūdžius, kurie padėtų nuteistiesiems įsilieti į visuomenę, lavintų gebėjimą prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, veiksmingai susidoroti su kasdieninio gyvenimo problemomis.

Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje vykdoma projekto „Nepilnamečių nuteistųjų integracija į darbo rinką“ veikla „Individualios psichologinės konsultacijos – geresnė nuteistųjų postūmio į darbo rinką perspektyva“. Šių konsultacijų tikslas – padėti nuteistiesiems tapti įstatymus, vertybes ir visuomenės saugumą gerbiančiais žmonėmis, išmokyti juos gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis, padėti prisitaikyti prie socialinės aplinkos bei lavinti bendruosius įgūdžius, kurie leistų veiksmingai komunikuoti su socialine aplinka. Užsiėmimų metu buvo vertinami asmenybės įgūdžiai, požiūriai, vertybės, motyvaciniai veiksniai, nuteistiesiems buvo pateikti klausimynai, testai, įvairios užduotys, rodoma vaizdo medžiaga, inicijuojamos diskusijos apie alternatyvius tikslo pasiekimo būdus nenusikalstant bei aptarti konkretūs veiksmai ir jų seka tikslui pasiekti. Taigi, nepilnamečiai, atliekantys bausmę pataisos namuose, plečia sampratą apie gyvenimą teisinėje visuomenėje, vyksta socialinė jų reabilitacija, kurios tikslas – parengti nuteistuosius nepilnamečius visavertiškai gyventi nuolat kintančioje, dinamiškoje visuomenėje, ugdyti įgūdžius, padėsiančius jiems atrasti savo vietą darbo rinkoje bei tapti motyvuota asmenybe.

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai vykdo projektą „Nuteistųjų nepilnamečių socialinės integracijos į visuomenę centras“ kurio tikslas – ugdymo priemonėmis grąžinti socialinį statusą ir vertingumą nepilnamečiui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą, užtikrinti nuteistųjų nepilnamečių socialinių įgūdžių ugdymą ir naujų socialinių įgūdžių formavimą. Pasitikėjimo, visavertiškumo bei savarankiškumo ugdymas padeda spręsti atskirties problemą nuteistiesiems išėjus į laisvę. Socialinės integracijos skyriuje vykdoma veikla sudaro prielaidas kurti naują nepilnamečių nuteistųjų nuoseklios ir veiksmingos integracijos į visuomenę modelį, kurio paskirtis – sudaryti panašią į gyvenimo laisvėje socializacijos aplinką nepilnamečiams nuteistiesiems prieš juos paleidžiant iš pataisos įstaigos.

Tiriamųjų charakteristikos. Iš tinkamai užpildžiusių 102 respondentų daugiausia (46,1 proc.) buvo apklausta 17 metų, šiek tiek mažiau (26,5 proc.) – 18 metų, 23,6 proc. – 16 metų ir 2,9 proc. – 15 metų nuteistųjų respondentų.

Pažymėtina, kad 15 metų amžiaus nepilnamečių – mažuma. Tyrimo metu nustatyta, kad visi penkiolikmečiai bausmę pataisos namuose atlieka po ketvirtą teistumo. Nebuvo nė vieno 15 metų amžiaus nuteistojo, kuris atliktų bausmę pataisos namuose po pirmo, antro ar trečio teistumo. Po pirmo teistumo bausmes atlikinėjo 16–19 metų nuteistieji. Tokia statistika patvirtina, kad nepilnamečių baudžiamoji politika orientuojama į tai, jog laisvės atėmimo taikymas yra krašutinė priemonė. Todėl daugiau dėmesio skiriama įstatymuose numatytiems alternatyvioms priemonėms siekiant nepilnamečio elgesio pasikeitimo jo neizoliuojant.

Tyrimo metu domėtasi, kelintas yra šis nepilnamečių teistumas. Nustatyta, kad daugiausia apklaustųjų (45,1 proc.) pažymėjo, jog atlieka bausmę ketvirtą kartą, 11,8 proc. – trečią kartą, 17,6 proc. pažymėjo, kad tai antras teistumas ir 25,5 proc. tiriamųjų nurodė, jog tai pirmas teistumas. Tyrimu nustatyta, kad didžioji dauguma tiriamųjų (52,9 proc.) pataisos namuose yra iki vienerių metų, 35,3 proc. tiriamųjų pataisos namuose buvimo trukmė svyruoja nuo 1 iki 2 metų, 9,8 pataisos namuose jau yra 3–4 metus ir 2 proc. – daugiau nei 4 metus.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas. Tyrimo metu 64,7 proc. respondentų lankė socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimus įkalinimo įstaigoje (juos privalo lankyti visi nuteistieji – autorių pastaba). 29,4 proc. tiriamųjų pažymėjo, kad tyrimo laikotarpiu nelankė socialinių įgūdžių užsiėmimų, tačiau jie jau buvo baigę kursą, numatytą įkalinimo įstaigoje, ir lankė vienos straipsnio autorių vedamus Tėvystės įgūdžių ugdymo lavinimo programos užsiėmimus. Tačiau 5,9 proc. tiriamųjų nepateikė atsakymo apie lankomus socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimus.

Tyrimo metu prašyta respondentų įvertinti, kokį poveikį, jų nuomone, turi socialinių įgūdžių ugdymas. Tiriameji galėjo sutikti arba nesutikti su vienu ar kitu teiginiu apie socialinių įgūdžių poveikį asmeniui. Su teiginiu, kad turimi socialiniai įgūdžiai padeda asmeniui bendrauti ir užmegzti ryšius, sutiko 74,0 proc. tyrimuose dalyvavusių nuteistųjų, nesutiko 19,6 proc., neatsakė į klausimą 5,9 proc.

Taigi, beveik penktadalis respondentų neigia socialinių įgūdžių svarbą. Sunku pasakyti, ar iš gynybinių pozicijų, ar iš jų turimos patirties ir tokios patirties pasekmės yra susiformavusios vertybinės nuostatos, neleidžiančios įžvelgti socialinių įgūdžių svarbos žmogiškiesiems ryšiams palaikyti.

Socialiniai įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant aplinkinių elgesį bei gaunant grįžtamąją ryšį apie savo elgesio pasekmes. Todėl jų įgijimas (turėjimas) padeda asmeniui objektyviai vertinti save ir kitus. Tyrimu nustatyta, kad 66,7 proc. atliekančiųjų bausmę sutiko su teiginiu, jog socialiniai įgūdžiai padeda objektyviai vertinti save ir kitus, 27,5 proc. nesutiko su minėtu teiginiu. Taigi, trečdalis tiriamųjų tiriameji neįžvelgia šios socialinių įgūdžių reikšmės asmeniui ir 5,9 proc. tiriamųjų nepateikė atsakymo į klausimą.

Vienas svarbiausių įgūdžių yra mokėti spręsti konfliktus. Paauglystės laikotarpiu šis įgūdis įgyja dar didesnę reikšmę, nes paaugliai dėl jų raidos ypatumų dirgliau reaguoja į aplinką. Kaip teigia Lekavičienė ir kt. (2010), viena iš dažniausių tarpasmeninių konfliktų priežasčių – negebėjimas lanksčiai, be išankstinių nuostatų įvertinti situacijas. Todėl konfliktuoti yra linkę užsispyrę, inertiški, nepakenčiantys prieštaraujančio elgesio asmenys, bet kokiu kaina linkę išsikovoti aplinkinių pripažinimą ar prestižinę vietą tarp bendraamžių. Tyrimo metu buvo klausama tiriamųjų, ar, jų nuomone, socialiniai įgūdžiai padeda konstruktyviai spręsti konfliktus. Tyrimu nustatyta, kad 49,0 proc. bausmę atliekantiems nepilnamečiams turimi socia-

liniai įgūdžiai ir jų ugdymas padeda konstruktyviai spręsti konfliktus, tačiau net 45,1 proc. tiriamųjų nesutiko su teiginiu, o 5,9 proc. tiriamųjų į klausimą neatsakė. Tikėtina, kad tokius tyrimo rezultatus lėmė tiriamųjų vidinės paskatos pradėti konfliktą siekiant patenkinti asmeninius poreikius ir būdingas konfliktinis elgesys ar siekis bet kokia kaina išspręsti konfliktą palankiai sau.

Išsiugdžius socialinius įgūdžius lengviau priimti sprendimus, nes juos turėdamas asmuo geba apsibrėžti problemas, ieškoti sprendimo būdų, įvertinti juos ir pasirinkus tinkamą sprendimą suplanuoti jo įgyvendinimo žingsnius bei juos įgyvendinti praktinėje veikloje. Tyrimo metu tiriamųjų buvo paprašyta atsakyti, sutinka ar nesutinka su teiginiu, kad socialiniai įgūdžiai padeda priimti sprendimus. 60,8 proc. bausmę pataisos namuose atliekančių nepilnamečių mano, jog socialinių įgūdžių ugdymas padeda priimti sprendimus, 31,4 proc. nesutiko su teiginiu ir neįžvelgia turimų socialinių įgūdžių poveikio priimant sprendimus, 7,8 proc. tiriamųjų į klausimą neatsakė.

Jausmų ir emocijų raiška tinkamais būdais ir skiria žmogų nuo kitų gyvų būtybių – išliedami jausmus mes atspalaiduojame. Be abejo, svarbu, kad žmogus, išreiškdamas jausmus arba širdgėlą, pyktį, neįskaudintų kitų. Tyrimo metu prašyta vaikinių įvertinti teiginį, ar socialinių įgūdžių ugdymas padeda išreikšti jausmus. Daugiau nei pusė (56,9 proc.) tiriamųjų nesutiko su teiginiu, kad socialiniai įgūdžiai padeda išreikšti jausmus, su teiginiu sutiko šiek tiek daugiau nei trečdalis (37,2 proc.) bausmę atliekančių nepilnamečių, 5,9 proc. respondentų į klausimą neatsakė. Taigi, gerokai daugiau nei pusė respondentų dar nepripažįsta, kad turimi socialiniai įgūdžiai gali padėti asmeniui reikšti jausmus. Tai didelė nepilnametė problema, nes užgniaužtos emocijos ir jausmai kaupiasi ir gali prasiveržti netinkamu būdu, gali būti sunkiai valdomos ir kontroliuojamos. Tai gana dažnai pastūmėja elgtis neadekvačiai ar nusikalstamai.

Socialiniai įgūdžiai ypač svarbūs asmenybės formavimuisi bei jų socializacijai – jie leidžia asmeniui veiksmingai spręsti įvairias gyvenimo problemas, sėkmingai prisitaikyti naujoje, kintančioje aplinkoje. Tyrimu nustatyta, kad su teiginiu, jog socialiniai įgūdžiai padeda priimti ir suprasti naujoves, sutiko 66,7 proc. respondentų, nesutiko – 27, 5 proc. ir 5,9 proc. neišsakė savo nuomonės. Taigi, beveik trečdalis bausmę atliekančių vaikinių neįžvelgia ryšio tarp socialinių įgūdžių ir naujovių supratimo bei jų priėmimo. Pažymėtina, kad, kol jaunuoliai to nesupras, tol jiems bus sunku asmeniškai imtis naujų, pozityvių dalykų, grįžus iš laisvės atėmimo vietų gyventi pozityviai. Galima manyti, kad gal tai yra viena iš priežasčių, lemiančių tai, kad atlikę bausmę jaunuoliai nedrąsiai imasi naujos, jiems nepažįstamos veiklos. Arba, kaip teigia Loza (2003), atlikęs rizikos veiksnių prognozes nagrinėjančius lyginamuosius tyrimus, socialinės rizikos asmenų amžius pirmojo teistumo metu yra labai svarbus norint tiksliai nustatyti būsimosios rizikos tikimybę. Minėto autoriaus tyrimai parodė, kad socialinės rizikos asmenys, pirmojo teistumo metu buvę 10–11 metų amžiaus, vidutiniškai padaro 7,17 nusikaltimo, o tie, kurie pirmą kartą buvo nuteisti būdami 20–24 metų, – vidutiniškai tik 1,18 nusikaltimo. Pastebėta, kad egzistuoja kriminalinės karjeros trukmės ir teisės pažeidėjo nusikalstamumo pradžios ryšys. Jeigu socialinės rizikos asmuo pirmą savo nusikaltimą padaro paauglystėje, tai padidėja rizika jam nusikalsti suaugus 3,2 karto. Jaunesni socialinės rizikos asmenys taip pat daugiau naudoja prievartą ir smurtinius veiksmus ir yra didesnė tikimybė, kad jie pakartotinai nusikals, be to, vėliau jų atliekamų nusikaltimų pobūdis gali sunkėti (Loza, 2003, p. 66). Ango ir Huano (2008) atlikto tyrimo rezultatai patvirtina minėtus ryšius – „nustatyta reikšminga pirmojo nusikaltimo amžiaus ir tolesnio paauglio nusikalstamumo koreliacija“ (Ang, Huan, 2008, p. 902). Taigi, bausmę atlikę asmenys lengviau grįžta į seną, jiems pažįstamą draugiją ir pakartotinai atlieka nusikalstamas veikas. Pažymėtina, kad tik ketvirtadalis tiriamųjų bausmę

atliko po pirmo teistumo. Daugiausia apklaustųjų (45,1 proc.) pažymėjo, kad atlieka bausmę ketvirtą kartą, 11,8 proc. – trečią kartą, 17,6 proc. nurodė, kad tai antras teistumas.

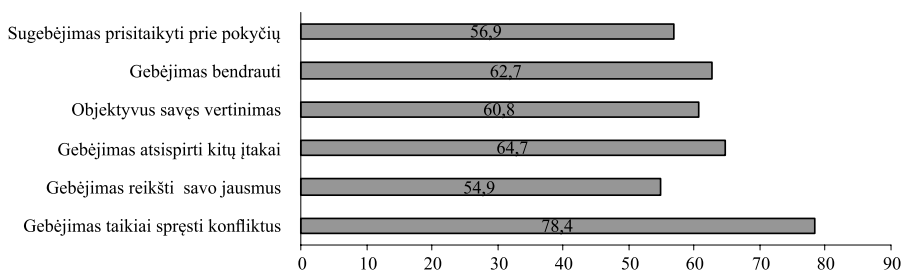
Atliekant tyrimą domėtasi, kokių socialinių įgūdžių, kurių neturėjo anksčiau, tiriamieji įgijo per socialinių įgūdžių užsiėmimus. Nustatyta, kad tiriamieji įgijo įgūdį ramiai reaguoti į konfliktą ir bendrauti, geriau suprasti kitus, tvarkytis buityje ir išklausti kitą, gaminti valgyti.

Tyrimo metu nuteistųjų, atliekančių bausmę pataisos namuose, buvo paprašyta įrašyti, kokie, jų nuomone, įgūdžiai jiems padeda sutarti su pataisos namų administracija, bendrauti su bendraamžiais, artinamaisiais bei prisitaikyti visuomenėje. Nustatyta, kad labiausiai jiems sutarti su kalėjimo administracija padeda bendravimas, rami kalba, mandagumas, atvirumas, neatsikalbinėjimas ir klausymas.

Socialinių įgūdžių ugdymo įkalinimo įstaigose tikslas – padėti įgyti įgūdžių, kurie nuteistajam, atlikusiam bausmę įkalinimo įstaigoje ir grįžus iš jos, padėtų išlieti į visuomenę ir tapti visateisiu ir visaverčiu jos nariu. Tiriamųjų buvo paprašyta įrašyti, kokie socialiniai įgūdžiai, jų nuomone, padeda prisitaikyti visuomenėje. Labiausiai padedančiu prisitaikyti visuomenėje socialinių įgūdžių tiriamieji pripažino bendravimo įgūdį (49,0 proc.), šiek tiek mažiau, bet svarbiais, pripažinti: tinkamas elgesys (27,5 proc.), atvirumas (17,6 proc.), emocijų valdymas ir susitvarkymas (7,8 proc.).

Taigi, išnagrinėjus bausmę pataisos namuose atliekančių nepilnamečių atsakymus į klausimus, kokių jie įgijo socialinių įgūdžių ir kokia socialinių įgūdžių reikšmė gyvenime, matyti, kad didelė dalis tiriamųjų nesugeba adekvačiai įvertinti vieno ar kito socialinio įgūdžio reikšmingumo jų teigiamam elgesiui. Stebint, kaip realiai, kasdienėse situacijose, tiriamieji elgiasi, anketoje buvo pateiktas klausimas, ar dažnai nesilaikote taisyklių. Didžioji dauguma (49,0 proc.) nepilnamečių, atliekančių bausmę pataisos namuose, nurodė, kad jie pažeidžia taisykles vidutiniškai kartą per mėnesį. 17,6 proc. vaikinių teigė, kad jie taisykles pažeidžia keletą kartų per dieną, 9,8 proc. – kartą per savaitę, 7,8 proc. – kelis kartus per savaitę, tiek pat jų nurodė, kad taisykles pažeidžia vidutiniškai du kartus per mėnesį ir 7,8 proc. vaikinių nenurodė taisyklių pažeidinėjimo dažnumo.

Taisyklių nesilaikymas yra viena iš agresyvaus, netinkamo elgesio apraiškų. Tiriamųjų buvo paprašyta pažymėti, kokių socialinių įgūdžių stokoja agresyvūs bendraamžiai. Didžioji dauguma (78,4) proc. tyrime dalyvavusiųjų pažymėjo, jog labiausiai, jų nuomone, agresyvūs bendraamžiai stokoja įgūdžio spręsti konfliktus, 64,7 proc. nuomone, stokojama įgūdžio atsispirti kitų įtakai, 62,7 proc. mano, kad agresyviems bendraamžiams stinga įgūdžio bendrauti, 60,8 proc. tiriamųjų nuomone, agresyviems bendraamžiams trūksta objektyvaus savęs vertinimo įgūdžių, 56,9 proc. sutinka su teiginiu, kad agresyviems bendraamžiams stinga įgūdžio prisitaikyti prie pokyčių, 54,9 proc. tyrimuose dalyvavusių vaikinių nuomone, agresyvūs bendraamžiai stokoja įgūdžio reikšti savo jausmus (2 pav.). Taigi, tiriamieji bausmes atliekantys nepilnamečiai gana gerai įvertina agresyvių bendraamžių stokojamus socialinius įgūdžius.

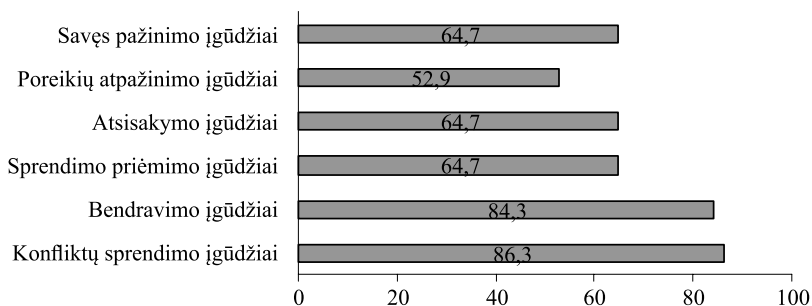


2 pav. Agresyvių bendraamžių stokojami įgūdžiai (nepilnamečių nuteistųjų požiūris) (proc.)

Fig. 2. The lack of skills of aggressive peers (young convicts attitude) (%)

Tyrimu metu teirautasi, kokius socialinius įgūdžius reikia lavinti agresyviems asmenims. Tiriamųjų atsakymai pateikti 3 pav. Iš pateiktų duomenų matyti, kad net 86,3 proc. tiriamųjų nuomone, labiausiai agresyviems asmenims reikia ugdyti konfliktų sprendimo įgūdžius, 84,3 proc. nurodė, kad tai turėtų būti bendravimo įgūdžiai, po 64,7 proc. – sprendimo priėmimo, atsisakymo, savęs pažinimo įgūdžiai ir 52,9 proc. vaikinių pažymėjo, jog agresyviems asmenims reikia ugdyti poreikių atpažinimo įgūdžius (3 pav.).

Tiriamųjų paprašyta subjektyviai įsivertinti savo agresyvumą iki teistumo ir jau atliekant bausmę. Tyrimu nustatyta, kad 61 (59,8 proc.) bausmę atliekantis nepilnametis save vertino kaip mažiau agresyvių tyrimo metu nei iki patenkant į pataisos namus, beveik ketvirtadalis – 24 iš 102 (23,5 proc.) – save vertino kaip agresyvesnius ir 17 iš 102 (16,7 proc.) manė, kad agresijos požiūriu nepasikeitė.



3 pav. Agresyviems asmenims lavintini socialiniai įgūdžiai (nepilnamečių nuteistųjų požiūris) (proc.)

Fig. 3. Social skills needed to be cultivated by aggressive individuals (young convicts attitude) (%)

Tiriamųjų atsakymai pateikti 1 lentelėje. Tyrimu nustatyta, kad subjektyviai vertindami agresyvumo lygį tiriamieji mano, kad būdami įkalinimo įstaigoje jie yra mažiau agresyvūs, tačiau pažymėtina ir tai, kad santykinai didžiausia dalis nurodžiusių, kad jų agresyvumo lygis liko nepakitęs, yra tarp nuteistųjų keturis ir daugiau kartų.

1 lentelė. Subjektyvus nuteistųjų agresyvumo įsivertinimas atsižvelgiant į teistumą (kartais) (n = 102)

Table 1. Subjective convicts' self-assessment of aggression according to a criminal record (at times) (n=102)

Teistumas kartais	Kaip manote, iki teistumo Jūs buvote:			
	mažiau agresyvus	labiau agresyvus	likau nepasikeitęs	Iš viso
Pirmas	14	8	4	26
Antras	12	4	2	18
Trečias	8	2	2	12
Ketvirtas ir daugiau	27	10	9	46
Iš viso (n)	61	24	17	102
Iš viso (proc.)	59,8	23,5	16,7	100

Taigi, didesnis teistumų skaičius dar nereiškia, kad nepilnamečių elgesys gerėja. Iš kitos pusės, laisvės atėmimo bausmė yra kraštutinė priemonė, skiriama, kai kitos priemonės nepadeda. Tad bausmė ją atliekant pataisos namuose, buvo pasirinkta tinkamai, nes būdamas laisvėje agresyvus paauglys kelia grėsmę kitiems visuomenės nariams.

Išvados

1. Socialiniai įgūdžiai – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, kuri yra susijusi su gebėjimu prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, su gebėjimu susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis. Socialinių įgūdžių ugdymas padeda lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, veiksmingai spręsti konfliktines situacijas, atsisipirti neigiamiems poveikiams ir kt. Neišugdyti socialiniai gebėjimai apsunkina asmens integraciją į visuomenę, mažina jo galimybes dalyvauti ir daryti įtaką visuomeniniam gyvenimui.
2. Ištyrus nepilnamečių subjektyvų socialinių įgūdžių įsivertinimą, jų požiūrį į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose bei jų socialaus / asocialaus elgesio raišką pataisos namuose nustatyta, kad: nepilnamečiai, atliekantys bausmę pataisos namuose, pozityviai vertina socialinių įgūdžių ugdymą laisvės atėmimo vietose, jie išvelgia turimų socialinių įgūdžių pranašumus, pripažįsta, kad socialiniai įgūdžiai padeda bendrauti ir užmegzti ryšį, objektyviai vertinti save ir kitus, konstruktyviai spręsti konfliktus, imti sprendimus, tačiau nepakankamai vertina, kad socialiniai įgūdžiai padeda reikšti jausmus. Nepilnamečiai supranta ir pripažįsta, kad socialiniai įgūdžiai padeda sutarti ir su pataisos namų administracija, ir su bendraamžiais, tačiau beveik pusė tiriamųjų pažymėjo, jog pataisos namuose jie pažeidinėja taisykles. Nepilnamečių nuomone, laisvės atėmimo vietose vykdomos socialinių įgūdžių ugdymo programos padeda jiems įgyti socialinių įgūdžių ir juos tobulinti, tačiau beveik dešimtadalis nepilnamečių, atliekančių bausmę pataisos namuose, nėra nusiteikę gyventi socialiai. Jie nenori įgyti socialinių įgūdžių, nes jiems to nereikia; daugiau nei pusė tiriamųjų, subjektyviai vertindami savo agresyvumą iki teistumo, save vertino kaip mažiau agresyvius nei patekus į pataisos namus; iki patekimo į pataisos namus agresyvesni buvo beveik ketvirtadalis jaunuolių.

Literatūra

- Ang, R. P.; Huan, V. S. Predictors of Recidivism for Adolescent Offenders in a Singapore Sample. *Criminal Justice and Behaviour*. 2008, 12: 895–905.
- Atas, A. *Valstybės šeimos politika sąlygoja nepilnamečių nusikalstamumą* [žiūrėta 2013-09-12]. <<http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=15262978>>.
- Bulotaitė, L.; Gudžinskienė, V. *Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Švietimo aprūpinimo centras, 2004, p. 40.
- Bulotaitė, L. *Priklausomybių anatomija: narkotikai, alkoholis, lošimas, internetas, darbas, pirkimas*. Vilnius: Tyto alba, 2009, p. 233.
- Dapšys, A.; Čepas, A. Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje*. Vilnius: Jungtinių Tautų vystymo programa, 1998, p. 125–133.
- Duoblienė, L. Founcault idėjų sklaida švietime: disciplinuojančios mokyklos demaskavimas. *Problemos*. 2009, 75: 44–57.
- Gailienė, D.; Bulotaitė, L.; Sturlienė, N. *Aš myliu kiekvieną vaiką: apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą*. Knyga mokytojams ir auklėtojams. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996, p. 118.
- Gambrill, E. Behavioral Social Work: Past, Present, and Future. *Research on Social Work Practice*. 1995, 5: 460–484.
- Garrick, D.; Lauren, M. A. Praktical Approach to Managing the Behaviors of Students with ADD. *Intervention in School & Clinic*. 2003, 38 (5): 267–280.
- Gibbons, S.; Ebbeck, V.; Weiss, M. Fair play for Kids: Effect on the moral development of children in physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 1995, 66: 12–17.
- Goleman, D. *Emocinis intelektas: kodėl jis gali būti svarbesnis nei IQ*. Vilnius: Presvika, 2008, p. 367.
- Goleman, D. *Visuomeninis intelektas: naujas mokslas apie žmogaus santykius*. Vilnius: Presvika, 2009, p. 484.
- Gresham, F. M.; Sugai, G.; Horner, R. H.; Quinn, M. M. and McInerney, M. *Classroom and schoolwide practices that support students' social competence: A synthesis of research*. Office of Special Education Programs, U.S. Department of Education, 1998.
- Gudžinskienė, V. Kompetencijų įgijimo prieštarpumo ir sveikatos bei kai kurių socialinių kompetencijų raiška. *Mokslo darbų apžvalga: socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*. Vilnius: VPU I-ka, 2010, p. 96.
- Gudžinskienė, V. Konstruktyvizmo ištakos Lietuvoje ugdant socialinius įgūdžius. *Pedagogika*. 2011, 103: 38–44.
- Gudžinskienė, V.; Gedminienė, R. Vaikų, augančių alkoholio vartojimo problemų turinčiose šeimose, patiriami psichologiniai, socialiniai ir mokymosi sunkumai. *Socialinis ugdymas: Vaikų ir suaugusiųjų socializacija: tyrimai ir patirtis*. 2011, 16 (26): 19–31.
- Heibutzki, R. *Explanations for Criminal Behavior* [žiūrėta 2013-09-20]. <http://www.ehow.com/about_4697993_explanations-criminal-behavior.html#ixzz26i8gkMPs> .
- Jurevičienė, M.; Kaffemanienė, I. Vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų socialinių įgūdžių struktūra ir raiškos ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2009, 1 (22).
- Kemerienė, S.; Mazūrienė, R.; Petronis, A.; Sadauskienė, A. *Socialinių įgūdžių vadovas: pradinė klasių mokslėivių įgūdžiams lavinti*. Vilnius: G. Kuskio firma, 2001, p. 131.
- Kiškis, A. Neigiamos smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencijai. *Jurisprudencija*. 2004, 59 (51): 50.
- Lekavičienė, R.; Vasiliauskaitė, Z.; Antinienė, D.; Almonaitienė, J. *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vadovėlis aukštosios mokykloms. Vilnius: Alma littera, 2010, p. 440.
- Loza, W. Predicting Violent and Nonviolent Recidivism of Incarcerated Male Offenders. *Agression and Violent Behavior*. 2003, 8: 66–85.
- Motiejūnaitė, J.; Žadeikaitė, L. Krizinėse situacijose esančių vaikų socialinių gebėjimų ugdymo ypatumai įgyvendinant „Savęs pažinimo“ programą. *Socialinis ugdymas*. 2010, 12 (23): 53–71.
- Raudeliūnaitė, R. *Sutrikusio regėjimo paauglių socialiniai įgūdžiai ir jų ugdymo pedagoginės*

- prielaidos. Mokslo monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto I-kla, 2007, p. 259.
- Sodian, B. & Frith, U. Metacognition, Theory of Mind, and Self-Control: The Relevance of High-Level Cognitive Processes in Development, Neuroscience, and Education. *Journal Compilation, International Mind, Brain and Education Society and Wiley Periodicals*. 2008, 2 (3).
- Šniras, S.; Malinauskas, R. *Moksleivių socialinių įgūdžių ugdymas*. Studijų knyga. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2006, p. 98.
- Railienė, A.; Gudžinskienė, V. *Development of social skills and career competences in child day-care centres: attitude of day-care centre specialists* [žiūrėta 2013-09-12]. <http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=313863>.
- Vosyliienė, E. *Socioeducacinis darbas su vaiku*. Mokomoji knyga. Vilnius: Baltos lankos, 2009, p. 105.
- Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai. <www.nti-pn.lt/SIIVS.htm>.

SUBJECTIVE EVALUATION OF YOUNG MALE CONVICTS' SOCIAL SKILLS IMPORTANCE AND THEIR ATTITUDE TOWARDS DEVELOPMENT OF SOCIAL SKILLS IN CORRECTIONAL FACILITY

Prof. Dr. Vida Gudžinskienė

Živilė Barkauskaitė-Lukšienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

The article analyses young male convicts' subjective evaluation of their social skills and their attitude towards development of social skills in correctional facilities. The problem of the research was conditioned by the fact that adolescents in remand prisons and in correctional facilities lacked social skills. The majority of such young convicts come from single-parent or disharmonious families, where lack of social skills may be observed. Such families frequently lead asocial life; therefore, adolescents from such families weakly express intentions to lead a social life after completion of the sentence. Therefore, it was important to conduct the research on subjective evaluation of social skills possessed by adolescents servicing their sentence as well as on their attitude towards development of such skills in correctional facilities and, on the basis of the acquired research results, to enable the convicts to set up goals of positive life and to assist them in acquisition of social skills that the convicts lack. The research was conducted in Kaunas Remand Prison in January – March, 2012. The respondents received questionnaire forms and the goal of the research and instructions of filling in the questionnaire were explained and confidentiality was ensured. 120 questionnaire forms were handed out, 102 forms were returned and included into the research, striving for as reliable scientific research results as possible. The research showed that adolescents, who serviced their sentence in the correctional house, expressed a positive attitude towards development of social skills in correctional facilities. They were able to identify advantages of social skills possession and acknowledged that possession of social skills

contributes to communication and establishment of relations. The respondents were also able to objectively evaluate themselves and others, constructively solve conflicts and make decisions. However, their evaluation of social skills as means to express feelings is low. It should be emphasised that the adolescents acquired the following skills and abilities in the correctional facility: communication, listening to others, better understanding of others, calm reaction to conflicts, doing housework and preparation of food. They understood and acknowledged that social skills helped them to agree with administration of the correctional facility as well as with peers. Almost half of the respondents pointed out that they violated rules in their correctional facility; while subjectively evaluating their own aggressiveness prior to their conviction and during servicing of sentence, more than half (59.8 %) acknowledged that they became less aggressive compared to the period before the correctional facility. Almost one fourth of the respondents pointed out that they became more aggressive, though they were perfectly aware of the social skills to be developed for aggressive adolescents. The research results showed that programmes implemented in correctional facilities for young male convicts contribute to acquisition of social skills. However, almost one tenth of the adolescents, who serviced their sentence in the correctional facility, did not intend to lead social life; they mentioned that they did not want to obtain social skills because they did not need them. Having conducted the research, it can be concluded that correctional restoration of behaviour, relations and values provide the adolescent convicts with possibility to acquire social skills, develop their understanding of life in the law-based society.

Keywords: *young male convicts, social skills.*

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedros vedėja, profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančiųjų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Head of Department of Social Work, Professor. Research areas: modelling of educational process, (self-)development of life skills, health protection, promotion and (self-)education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training.

Živilė Barkauskaitė-Lukšienė, Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(is), ugdymo proceso modeliavimas, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas.

Živilė Barkauskaitė-Lukšienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Department of Social Work, lector. Research areas: modelling of educational process, (self-)development of life skills, development of social competences, social worker and teacher training.